

Türkiye Cümhuriyeti ile Büyük Britanya Hükûmeti arasında mün'akit ticaret ve seyrisefain muahedesinin tasdikına mütedair kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilâm : 3 /VII/1930 - Sayı: 1536)

A 1674

BİRİNCİ MADDE — Türkiye Cümhuriyeti ile Büyük Britanya Hükûmeti arasında 1930 senesi martının birinci günü Ankarada akit ve imza edilen ticaret ve seyrisefain muahedenamesi kabul ve tasdik edilmiştir.

İKİNCİ MADDE — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Bu kanunun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

4 haziran 1930

TÜRKİYE - BÜYÜK BRİTANYA TİCARET VE SEYRİSEFAİN MUAHEDENAMESİ

Türkiye Cümhuriyeti Reisi Hazretleri ve Haşmetlû Büyük Britanya, İrlanda ve denizlerin ötesindeki Beritanya ülkeleri Kralı, Hindistan İmparatoru Hazretleri,

Mütekabil memleketleri ticaretinin inkişafını terqip etmek ve bir muahedename vasıtasile, bir taraftan Türkiye, diğer taraftan Büyük Britanya ve Şimalî İrlanda Müttehit Krallığı ile Haşmetlû Britanya Kralı Hazretlerinin hakimiyeti, himayesi veya hükmü altında bulunup müşarünileyh Hazretlerinin ahkâma tabi kılmak istiyeceği herhangi diğer ülkeler arasındaki ticarî münasebetleri tanzim eylemek arzusunda olduklarından, bu hususu temin için bir muahede akdine karar vermişler ve Murahhasları olmak üzere,

Türkiye Cümhuriyeti Reisi Hazretleri:

Esbak Vekil, Büyük Elçi, Diyarbekir Meb'usu Zekâi; Burdur Meb'usu Mustafa Şeref;

Hariciye Müsteşarı Menemenli Numan Beyefendi Hazretlerini;

Haşmetlû Büyük Britanya, İrlanda ve denizlerin ötesindeki Britanya ülkeleri Kralı ve Hindistan İmparatoru Hazretleri:

Büyük Britanya ve Şimalî İrlanda Müttehit Krallığı için; Haşmetlû Kral Hazretlerinin Türkiyede Fevkalâde Büyük Elçisi ve Murahhası Right Honourable Sir George Russel Glark G. C. M. G., C. B., ı tayin etmişlerdir.

Müşarünileyhler, usulüne muvafık ve muteber görülen salâhiyetnamelerini yekdiğerine tebliğ ettikten sonra atideki ahkâmı kararlaştırmışlardır:

Madde — 1

Bu muahedenamenin tatbik olunacağı ülkeler, Haşmetli Britanya Kralı Hazretleri canibinden, Büyük Britanya ve Şimalî İrlanda Müttehit Krallığı ile, 38 inci maddeye tevfikan, muahedeye iltihakları, veya 37 inci maddeye tevfikan, muahedenin kendilerine tatbiki, hakkında ihbar vakı olacak olanlardır.

Madde — 2

“Yüksek Âkit tarafların şirketleri,, tabiri, bu muahedenameye müteallik hususatta Yüksek Âkit taraflardan her biri için, kendi ülkelerinde faaliyette bulunan anonim ve sair şirketler ile ticarî, malî, smâi hususlara ve nakliyata müteallik olarak, veya herhangi nevi diğer ticarî ve iktisadî maksatlarla vücuda getirilmiş teşekküllere (ortaklık) şamil olacak tarzda tefsir edilecektir; şu kadar ki mezkûr şirket ve teşekküllerin (ortaklık) o ülkelerde mer’î kanunlara tevfikân usulü daire-sinde teşkil edilmiş bulunmaları ve gayri meşru bir maksat takip etmemeleri meşruttur.

Madde — 3

Türk kanununun türk gemisi addettiği bütün gemiler ve Britanya kanununun britanya gemisi addettiği bütün gemiler, bu muahedenameye müteallik hususatta, mütekabilen türk veya britanya gemisi addedilecektir.

Madde — 4

Yüksek Âkit tarafların ülkeleri arasında ticaret ve seyrüsefain mütekabilen serbest olacaktır.

Yüksek Âkit taraflardan her birinin vatandaş veya tebaaları, gemileri ve hamuleleriyle, diğer Yüksek Âkit tarafın ülkesinde, emniyete müteallik veya sevküleeyşi esbap dolayısıyla milliyet farkı gözetilmeksizin bütün cenebilerle memnu bulunabilecek olan mintakalar müstesna olmak üzere bu tarafın vatandaş veya tebaalarına açık veya açılacak olan herhangi bir mahal ve limana, memleketin kanun ve nizamlarına uyararak, serbestçe girmek hakkına malik olacaklardır.

Mezkûr vatandaş veya tebaalar, ticaret ve seyrüsefain hususlarında, diğer Yüksek Âkit tarafın vatandaş veya tebaalarının müstefit oldukları veya olacakları aynı hak, imtiyaz, serbestî, müsaade, muafiyet ve istisnalardan istifade edeceklerdir.

Madde — 5

Yüksek Âkit taraflardan birinin vatandaş veya tebaaları, alelûmum cenebilerin kabul, seyrüsefer ve ikametlerine dair olan kavanin, nizamât ve mukarrerata riayet etmek şartile, diğerinin ülkelerine girmek, orada seyrüsefer ve ikamet etmek hakkına malik olacaklardır.

Maamafî, şurası mukarrerdir ki bu muahedename ahkâmı, ne Yüksek Âkit taraflardan her birinin kendi memleketine muhacereti serbestçe terviç veya mennetmek hususlarındaki hakkını, ne de pasaport hususunda mer’î veya mer’iyete konulacak olan nizamları haleldar etmeyecektir.

Yüksek Âkit taraflardan her biri, ya bir mahkeme kararı üzerine, ya ahlâkî ve sıhî zabıta veya dilencilik hakkındaki kanun ve nizamlara tevfikân, ve yahut Devletin dahilî veya haricî emniyetine müteallik esbaptan dolayı, diğer tarafın vatandaş veya tebaalarından olan şahısların kendi ülkelerinde yerleşmelerini veya oturmalarını mennetmek, ve bu sebepler dolayısıyla onları ülkelerinden ihraç eylemek hakkını muhafaza eder.

Madde — 6

Yüksek Âkit taraflardan her birinin vatandaş veya tebaaları, diğer tarafın ülkelerinde, mal, hak, ve menfaatlarının kanunî ve adlî himayesi hususlarında, aynıle mahallî vatandaş veya tebaanın mazhar oldukları muameleden müstefit olacaklardır.

Madde — 7

Yüksek Âkit taraflardan birinin vatandaş veya tebaaları, diğer tarafın ülkelerinde mer’î kanunlara uymak şartile, o ülkelerde ticaretlerini ya bizzat, veya istihdamlarını münasip görecekları adamlar vasıtasile, yapabileceklerdir.

Ticaret, seyrüsefain ve san’ata, meslek ve hırfetler icrasına veya herhangi neviden bir iştigale

müteallik olan bilcümle hususlarda Yüksek Âkit taraflardan birinin başka bir ecebî memleketin gemilerine, vatandaş veya tebaalarına bahşetmiş olduğu veya ileride bahşedeceği bütün imtiyaz, müsaade ve muafiyetlerin aynı zamanda ve talebe hacet kalmaksızın, şartsız ve tavizsiz olarak, diğer tarafın gemilerine, vatandaş veya tebaalarına teşmil edileceğini Yüksek Âkit taraflar kararlaştırmışlardır; iki tarafın bu husustaki fikri yekdiğere mütekabilen en ziyade müsaadeye mazhar ecebî memleketile müsavat temin etmektir.

Madde — 8

Yüksek Âkit taraflar, kanunlar ve nizamnamelerle seyyar sanayii, ayak satıcılığını ve münasip görecekları diğer hırfet ve meslekleri kendi vatandaş ve tebaalarına hasredebileceklerdir.

Madde — 9

Memleketin kanunlarına ve nizamlarına uymak şartile, Yüksek Âkit taraflardan her birinin vatandaş veya tebaaları, diğerinin ülkesinde şahıs, mal, hak ve menfaatları, ticaret, san'at, meslek, iştilal veya hırfetleri veya herhangi diğer bir keyfiyetin icrası itibarile alınacak vergiler, mükellefiyetler, gümrük resimleri, harçlar, vergilere muadil aidat ve sair mümasil tekâlif hususlarında o tarafın vatandaş veya tebaalarının nail oldukları muamele ve kanunî himayenin aynından her vehile müstefit olacaklardır.

Bu muahedename ahkâmı, icabı takdirinde, alelûmum ecebilerin kabul, seyyahat ve ikametine ve tescilleri muamelâtına ait resimlerin istifasına mani teşkil etmez. Bu husus en ziyade müsaadeye mazhar ecebî memleket muamelesile tanzim edilecektir.

Madde — 10

Yüksek Âkit taraflardan her birinin vatandaş veya tebaaları, diğer tarafın ülkelerinde, bu Yüksek Âkit tarafın kanunlarile ihrazı ve tasarrufu her hangi bir ecebî memleketin vatandaş veya tebaalarına müsaade edilmiş veya edilecek olan her nevi menkul ve gayri menkul malları ihraz ve tasarruf etmek hususlarında tam bir serbestiye malik olacaklardır. Bunlar aynıle diğer Yüksek Âkit tarafın vatandaş veya tebaalarının tabi buldukları veya bulundurulacakları şerait dahilinde, o malları satma, değıştirme, bağışlama, evlenme, vasiyet suretile veya her hangi diğer bir tarzda elden çıkarabilecekler, veya o malları tevarüs tarikile ihraz edebileceklerdir.

Bunlar yukarıki fıkrada sayılı ahvalin hiç birinde diğer Yüksek Âkit tarafın vatandaş veya tebaalarına tatbik edilen veya edilecek olan, her hangi neviden olursa olsun, vergi, resim veya mükellefiyetlerden başkalarına veya daha ağırlarına tabi bulundurulamayacaklardır.

Bunlara, memleketin kanunlarına ve nizamlarına uyarak, mallarını ve alelûmum eşyalarını serbestçe ihraz etmek mezuniyeti de verilecektir. Bunlar, bu hususta, diğer Yüksek Âkit tarafın vatandaş veya tebaalarının aynı ahvalde tabi bulunacakları takyitlerden veya vergilerden başka veya daha ağır hiç bir takyide veya vergiye tabi tutulmayacaklardır.

Madde — 11

Yüksek Âkit taraflardan birinin vatandaş veya tebaaları, diğer tarafın ülkelerinde, mahallî vatandaş veya tebaalarına tahmil edilmiş olan şartlar, takyitler ve harçlardan başkalarına tabi ol-namak üzere, haklarını takip ve müdafaa etmek için serbestçe mahkemelere müracaat etmek ve bu mahallî vatandaş veya tebaalar gibi, bütün davalarda, avukatlarını, avnelerini, ajanlarını mevzu-bahs ülkelerin kanunları mucibince bu mesleklere kabul edilmiş kimseler arasından serbestçe intiyap eylemek hakkına malik olacaklardır.

Muhakeme masrafını müemmin kefalet akçesine ve meccanî adli müzaherete müteallik usul - bu neseleler iki memleket arasında hussî bir mukavelename ile halledilineciye kadar - mahallî kanun-ara tabi olacaktır,

Yüksek Âkit taraflardan her birinin vatandaş veya tebaaları, diğer taraf ülkelerinde sulh zamanında olduğu gibi harp zamanında da, hem orduda, bahriyede ve hava kuvvetlerinde, hem de millî muhafız ve milis kıtaatında herhangi mecburî bir askerî hizmet ve mahsusî kanunlarının kaydettiği müsarrah istisnalar mahfuz kalmak şartile, herhangi adlî, idarî ve beledî bir memuriyet ifasından muaf olacaklardır. Bunlar böyle bir hizmete veya memuriyetin ifasına muadil olmak üzere vazedilecek herhangi, naktî veya aynî, tekâliften de müstesna olacaklardır.

Yüksek Âkit taraflardan birinin vatandaş veya tebaaları ve şirketleri diğer Yüksek Âkit tarafın vatandaş veya tebaalarına ve şirketlerine tahmil edilebilecek olan askerî ve mülkî istimvallerden başkasına diğer taraf ülkelerinde hiçbir veçhile tabi kılınmayacaklardır. Bunlar, mezkûr istimvallerin tatbiki usulüne ve tazminine ait hususlarda aynile mahallî vatandaş veya tebaa ve şirketler gibi mahallî kanunların hükmüne tabi bulunacaklardır.

Yüksek Âkit taraflardan her birinin şirketleri, diğer tarafın ülkelerinde, memleketin kanun ve nizamlarına uyararak, gerek şubeler tesis etmek suretile gerek herhangi diğer bir tarzda, herhangi diğer bir ecebî memleketin iktisadî ve ticarî mahiyette şirket veya teşekkülleri (ortaklık) tarafından yapılması meşru tanınmış ve tanınacak olan, kanunun müsaade ettiği, her türlü faaliyette bulunabileceklerdir.

Bu şirketler, diğer taraf kanununun ahkâmı dairesinde, gerek müddei gerek müddeialehy olarak dava ikame ve defetmek hakkına malik olacaklardır. Bunlar mal, hak ve menfaatlarının kanun ve adlî himayesi hususlarında millî şirketlerin mazhar olduğu muamelenin aynından istifade edeceklerdir.

Yüksek Âkit taraflardan her birinin şirketleri ve bunların şube veya ajentalıkları diğer tarafın ülkelerinde, vergiler, mükellefiyetler, gümrük resimleri, harçlar, vergilere muadil aidat ve sair mümasil tekâlif hususlarında bu Yüksek Âkit tarafın şirketlerinin mazhar olduğu muamelenin aynından müstefit olacaklardır. Maahaza, şurası mukarrirdir ki bunlar, ecebî şirketlerinin ruhsatname ve tescil varakaları istihsaline ait harçları tesviye ve kanunen muayyen kefalet akçalarını depozito etmekle mükelleftirler ki bu hususları en ziyade müsaadeye mazhar ecebî memleket muamelesi tanzim eder.

Yekdiğere müteakiben bahşolunan millî muamele, Devlet tarafından kurulmuş müesseselere veya umumî bir hizmetin imtiyazına sahip olanlara bahşedilebilecek vergi muafiyetini mutalebe için dermeyan edilemeyecektir.

Yüksek Âkit taraflardan her biri, kendi ülkeleri haricinde mukim diğer ve Yüksek Âkit taraf vatandaş veya tebaalarının tasarruf, idare ve mürakabe ettikleri işlerin kendi ülkelerindeki şube veya ajanlıklarına vergi tarhi hususunda aşağıdaki prensiplere riayet edecektir:

I - Sermaye üzerinden cibayet edilecek her vergi ancak bu ülkelerde hakikaten mevzu sermaye üzerinden hesap edilecektir.

II - Kazanç veya irat üzerinden cibayet edilecek her vergi ancak bu ülkelerde yapılmış veya mürakabe edilmiş muamelelerden mutahassıl kazanç veya irat üzerinden hesap edilecektir.

III - Muamele miktarı üzerinden cibayet edilecek her vergi ancak bu ülkelerde yapılmış veya mürakaba edilmiş muameleler üzerinden hesap edilecektir.

Bundan başka, Yüksek Âkit taraflardan her birinin şirketleri, diğer tarafın, ülkelerinde, memleketin kanunlarında muayyen takyitler mahfuz kalmak üzere, her nevi menkul malları, müteakibiye şartile ve memleketin kanunlarına uyararak, ihraz edebileceklerdir. Aynile bu hükümler, şirketin işliyebilmesi için lüzumu olan gayri menkul malları iktisap için de tatbik olunacak, şu kadarki bu takdirde gayri menkul iktisabı şirketin asıl gayesini teşkil etmeyecektir.

Şirketlere müteallik olup bu maddede tayin edilmemiş olan sair bütün hususları en ziyade müsaadeye mazhar ecebî memleket muamelesi tanzim edecektir.

Madde — 14

Yüksek Âkit taraflardan birinin ülkelerinde müstahsal veya mamul olup diğerinin ülkelerine ithal olunan mevât, son mevritle ne olursa olsun, herhangi diğer bir ecnebi memleketin müstahsal veya mamul - mümasil mevadının tabi bulunduğu resim veya mükellefiyetlerden başkalarına veya daha ağırlarına tabi tutulmayacaktır.

Madde — 15

Yüksek Âkit taraflardan birinin ülkelerinde müstahsal veya mamul olup diğerinin ülkelerine ihraç edilen mevât, herhangi diğer ecnebi memlekete ihraç edilen mümasil mevadın tabi bulunduğu resim veya mükellefiyetlerden başkalarına veya daha ağırlarına tabi tutulmayacaktır.

Madde — 16

Yüksek Âkit taraflardan birinin ülkelerine, son mevridi neresi olursa olsun, diğer tarafın ülkeleri müstahsalât veya mamulâtından her hangi bir maddenin ithaline, diğer her hangi bir ecnebi memlekette müstahsal veya mamul mümasil mevadın ithaline de teşmil olunmadıkça, hiç bir memnuiyet veya takyit vaz veya ipka edilemeyecektir.

Yüksek Âkit taraflardan birinin ülkelerinden diğerinin ülkelerine her hangi bir maddenin ihraçına, diğer her hangi bir ecnebi memlekete gönderilecek mümasil mevadın ihraçına da teşmil olunmadıkça, hiç bir memnuiyet veya takyit vaz veya ipka edilemeyecektir.

Bu maddenin sebkedeki fıkralarında mevzu umumî kaideye, ancak aşağıda zikredilen ahvalde ve mevzubahs memnuiyet ve takyitlerin aynı şerait içinde bulunan diğer ecnebi memleketlere de aynı zamanda ve aynı tarzda teşmili şartile, istisna kabul edilecektir:

- (I) Âmmenin emniyeti dolayısıyla vazedilen memnuiyet veya takyitler;
- (II) Silâh, muhimmat, harp alâtı veya, fevkalâde olarak, diğer her hangi askerî levazım ticaretini istihdaf eden memnuiyet veya takyitler;
- (III) Âmmenin sıhhatı mülâhazasıyla vazedilen memnuiyet veya takyitler;
- (IV) Hastalıktan, tereddiden, eînsin tükenmesinden vikaye şıkları dahil olmak üzere, hayvanların ve nebatların himayesi için vazedilen memnuiyet veya takyitler ile muzur tohum, nebat ve hayvanlara karşı alınan tedbirlerdir.

Madde — 17

Herhangi emtianın ithal veya ihraçına memnuiyet veya takyitler vazedilecek olursa, Yüksek Âkit taraflar, ithal ve ihraç vesikaları hakkında atıdaki hususları temin etmek üzere ellerinden geleni yapmağı taahhüt ederler:

- (a) Bir vesika istihsal etmek için yerine getirilmesi icap eden şartlar ve ifası lâzımgelen resmî muameleler, derhal en açık ve vazih bir şekilde ilân edilmeli;
- (b) Şehadetname veya vesikaların itası usulü mümkün olduğu kadar basit ve müstakir olmalı;
- (c) Taleplerin tetkiki ve taliplere vesikaların itası asgarî mühlette yapılmalı;
- (d) Vesika itasında takip edilecek usul vesika ticaretine mani olacak mahiyette olmalı. Bunu temin için, eşhasa verilecek vesikalar sahibinin ismini zikretmeli ve diğer bir şahıs tarafından istimale salih olmamalı;
- (e) İthalât kontenjana raptolunduğu takdirde, ithalleri memleketin talep edeceği merasim, ithaline müsaade edilen emtia miktarının münsifane bir tarzda tahsisine mani olacak mahiyette olmamalı.

Yüksek Âkit taraflardan birinin ülkelerinde müstahsal veya mamul olup diğer tarafın ülkelerine ithal veya ihraç edilecek olan emtia için verilecek vesikalar herhangi diğer bir ecnebi memleketin emtiasına vesika verilmesi şeraiti kadar müsait şerait altında ifa olunacaktır.

Bu muahedenin ahkâmı, Yüksek Âkit taraflar ülkelerinde mer'î kanun ve nizamlara tabi kalmakta devam edecek olan uyuşturucu maddeler ticaretine tatbik olunmaz.

Yüksek Âkit taraflardan birinin ülkelerinde, Devlet veya mahallî resmî makamlar veya mahallî teşekküller menfaatına, diğer taraf ülkelerinin tabî veya mamul müstahsallarından istifa olunacak dahilî resimler, menşei millî olan mümasil emtiadan müşabih vaziyetlerde istifa olunan resimlerden başka veya daha ağır olmayacaktır.

Mümasilleri Yüksek Âkit taraflardan birinin ülkelerinde istihsal veya imal olunmayan tabî veya mamul mevadda, en ziyade müsaadeye mazhar ecebî memleket muamelesinin tatbiki, iki tarafça mukarrerdir.

Yüksek Âkit taraflar, bu muahedenamenin devamı müddetince, ticarî nümunelerin müteakıl ülkelerine dühullerinde tabi tutulacağı muameleyi 15 kânunusani 1929 da imza edilmiş olan seyyar ticaret memurlarının nümuneleri hakkındaki mukavelenamenin tayin etmesini kabul ederler.

Taraflardan birinin seyyar ticaret memurlarına veya nümunelere müteallik hususlarda herhangi bir ecebî memlekete bundan maada bahşetmiş olduğu veya edebileceği diğer imtiyaz ve suhuletler hiç bir şartsız diğer tarafa teşmil edilecektir.

Yüksek Âkit tarafların, kendi ülkelerinden geçen emtaanın naklini tanzim ve temin eylemek için alacakları tedbirler demir ve su yollarile beynelmîlel transite müsait ve müstamel hatlar üzerinde serbest transiti teshil edecektir. Ne şahısların milliyeti, ne gemilerin sancağı, neşet, hareket, duhul, huruç veya azimet mahalleri dolayısıyla, ne de emtaanın ve gemilerin, seyyahlara veya emtaaya mahsus müteharrik malzemenin veya diğer nakliye vasıtalarının mülkiyetine müteallik herhangi bir keyfiyet mülâbesesile hiçbir fark tesis edilmeyecektir.

Yukardaki ahkâmın tatbikını temin için Yüksek Âkit taraflar, müteamil kuyut ve şurut dahilinde, kendi kara sularından transite müsaade edeceklerdir.

Transit emtaa, transitin istilzam etiği nezaret, istatistik ve idare masraflarını korumak için istifa edilecek resimlerden başka, transitleri (duhul ve huruç dahil) sebeble hiçbir hususî resme tabi olmayacaktır.

Balâdaki ahkâm ne transit emtaanın tabi olacağı muamele hakkındaki gümrük kanunlarını, ne de dahilî bir resme veya Devlet inhisarına tabi emtaaya müteallik nizamnameleri asla haleldar etmez. Maahaza, bu emtaanın transiti ancak, ya Taraflardan her birinin ülkelerinde kalacak emtadan ledelicap dahilî resim istifasına, ya inhisarın gayesini, veyahut ithal veya ihracı memnu emtaa transitinin istilzam edeceği tedbirlerin alınmasını temin için lâzım gelen takyitlere tabi tutulabilecektir.

Yüksek Âkit taraflardan hiçbiri ne ülkelerine girmeleri memnu olan yolcuların ne de 16 mer maddenin 3 üncü fıkrası mucibince ithal veya ihracı menedilmiş olan emtaanın bu maddeye tevfi kan transitini kabul etmek mecburiyetinde değildir.

Yüksek Âkit taraflardan birinin ülkelerinden, aktarmalı aktarmasız, ambara konarak yahut konmaksızın, hamule ifraz olunarak yahut olunmayarak, nakil tarzı değiştirilerek yahut değiştirilmeksizin geçecek olan, ve mebdei ve müntehası mezkûr ülkelerin hudutları haricinde kalmış tam bir seferin cüzünden ibaret bir seyrü seyahat halinde geçen insanlar, yolcu ağırlığı ve emtaa ve keza ilk gemiler, yolcu ve emtaa nakline mahsus müteharrik malzeme ve sair nakliyat vasıtaları, işbu maddeye müteallik hususatta, mezkûr tarafların ülkelerinde transit halinde addedileceklerdir.

Madde — 22

Yüksek Âkit taraflardan herbiri, diğer tarafın gemileri vasıtasile, ithal veya ihracı kanunen caiz olan her nevi emtaanın ithal veya ihracına ve müteakib ülkelere terkeden veya onlara giden yolların nakline müsaade edecektir. Bu gemilerle hamule ve yolcuları aynı millî gemilerle hamule ve yolcularının imtiyazlarından müstefit olacaklar ve bunların tabi oldukları resim ve mükellefiyetlerden başkalarına veya daha ağırlarına tabi olmayacaklardır.

Madde — 23

Yüksek Âkit taraflar ülkelerinin limanlarında, doklarında, açıkta demirleme mahallerinde, (havre) larında gemilere yer tayin olunmasına, yükletilmesine veya boşaltılmasına müteallik hususlarda taraflardan birinin millî gemilere bahşetmiş olduğu bütün imtiyaz veya suhuletler, son geldikleri mahal veya gidecekleri yer neresi olursa olsun, diğer tarafın gemilerine aynı suretle bahşolunacaktır.

Madde — 24

Hükümet, umumî hidemat ile muvazzaf memurlar, hususî şahıslar, esnaf cemiyetleri veya herhangi bir müessese namma veya menfaatına istifa olunan tonilâto, liman, kılavuzluk, fener, karantina resimlerle - ne nam altında olursa olsun - diğer mümâsil resim ve mükellefiyetlere müteallik hususlarda, Yüksek Âkit taraflardan her birinin gemileri, diğerinin ülkelerinin limanlarında millî gemilere yapılan mumeleye müsavi bir muameleden müstefit olacaktır.

Bahrî limanlarda istifa olunan resim ve mükellefiyetler, limanların dahilî nizamnameleriyle sair nizamnameler mer'iyete girmeden evvel, usulü veçhile neşir ve ilân edilecektir. Her limanda liman reisliği, mer'î resim ve mükellefiyetleri gösteren bir cetvel ile dahilî nizamnamesinin ve sair nizamnamelerin birer suretini alâkadarların ıttılama müheyya bulunduracaktır.

Madde — 25

22, 23 ve 24 üncü maddelerin ahkâmına rağmen, Yüksek Âkit taraflardan herbiri, kendi ülkelerinde mer'î veya mer'iyete konulacak kanunlara tâbi kalacak olan atideki hidematı millî sancağına veya kendi vatandaş veya tebaalarına hasrütahsis edebilecektir:

(I) Kabotaj;

(II) Yüksek Âkit tarafların kara sularında sayit icrası;

(III) Limanlara, açıkta demirleme mahallerine ve sığ sahillere müteallik bahrî hizmetlerin, hasaten cer, kılavuzluk, bahrî muavenet ve tahlisiye hizmetlerinin ifası, bu ameliyelerin kara suları dahilinde ve Marmara denizinde icra edilmeleri takdirinde.

Yüksek Âkit taraflar, millî ticaret gemileriyle Devlete ait olup bir Devlet idaresi veya Devletin iştirak ettiği bir şirket marifetile işletilen gemileri prim ve sair naktî muavenet vasıtalarıyla de terqip edebileceklerdir.

Madde — 26

Yüksek Âkit taraflardan her birinin gemileri, havanın şiddetinden veya bir kazadan dolayı diğer tarafın ülkelerinin bir limanına iltica etmeye mecbur olurlarsa, aynı ahvalde millî bir geminin tesviyesile mükellef olacağı resimlerden başka hiç bir resim tesviye etmeksizin, orada tamir edilmek, icap eden her nevi erzak ve mahrukatı tedarik etmek ve tekrar denize açılmak serbestisine malik olacaklardır. Bununla beraber bir ticaret gemisinin kaptanı geminin masarifi korumak için emtiasının bir kısmını satmağa mecbur olduğu takdirde, o mahallin nizamname ve tarifelerine uymakla mükellef olacaktır.

Yüksek Âkit taraflardan birinin bir gemisi diğeri ülkelerinin sahillerinde karaya oturacak veya kazaya uğrıyacak olursa, gemi ile bütün aksamı, bütün mobilyası ve müstemilâtı,

- denize atılabilmiş olanlar da dahil olmak üzere- kurtarılmış olan bütün eşya ve emtiası, veya bunların belkide satılmasından hasıl olabilmış meblağ ile karaya oturmuş veya kazaya uğramış gemi dahilinde bulunmuş olan evrak, geminin eşya ve emtia ve sairinin sahipleri veya bunların adamları tarafından talep olunduğu zaman kendilerine teslim edilecektir. Eğer ne mal sahipleri, ne adamları kaza mahallinde hazır değillerse, mevzubahs gemi, eşya, emtia ve saire ilk Yüksek Âkit tarafın vatandaş veya tebaa veya şirketine ait olduğu takdirde, memuriyetinin kazası kaza mahallini ihtiva eden mezkûr taraf konsolosuna teslim edilecektir, şu şartlaki konsolos diğer Yüksek Âkit tarafın kanunlarında muayyen mühlet zarfında onları mutalebe etmiş olsun. Konsolos mal sahipleri veya adamları, emvalin muhafazasının istilzam etmiş olduğu masraflarla karaya oturmuş veya kazaya uğramış millî bir geminin aynı ahvalde tesviyesine meebur olacağı tahlisiye ve sair masraflardan başka hiç bir masraf tediyesiyle mükellef olmayacaklardır.

Keza, Yüksek Âkit taraflar - dahilde istihlâk için gümrükten geçirilmedikçe - kurtarılmış emtiyanın hiç bir gümrük resmine tabi tutulmamasını kabul etmişlerdir.

Havanın şiddetinden bir gemi ilticaya meebur olduğu veya karaya oturduğu veya kazaya uğradığı takdirde, salâhiyettar konsolosun, eğer gemi sahibi veya kaptan veya gemi sahibinin herhangi bir adamı hazır değilse, veya hazır olupta talep ederse, vatandaşlarına yardım için tavassuta hakkı olacaktır.

Madde — 27

Yüksek Âkit taraflardan her biri, diğer tarafın herhangi başka bir ecebî memleketin mümasil mümessillerini kabul eylediği kendi ülkelerindeki şehir ve limanlarda ikamet edebilecek olan Başkonsolos, konsolos ve muavin konsoloslar tayin etmek serbestisine malik olacaktır. Maamafih, bu Başkonsolos, konsolos ve muavin konsoloslar nezdine tayin edildikleri memleket Hükûmetinin müteamil usul dairesinde muvafakatını almadan vazife ifasına başlayamayacaklardır.

Yüksek Âkit taraflardan birinin konsolosları, diğer tarafın ülkelerinde, herhangi diğer ecebî bir memleketin mümasil konsoloslarına bahşedilmiş veya edilecek olan hak, imtiyaz ve muafiyetlerin aynından - mütekabiliyet şartile - müstefit olacaklardır.

Madde— 28

Yüksek Âkit taraflardan birinin bir vatandaş veya tebaasının diğer tarafın ülkelerinde vefatı takdirinde, akrabası olmakla beraber, vefat mahallinde, müteveffanın memleketi kanunlarının kendisine terekeyi muhafaza altına almağa ve idare etmeğe mesaj verdiği hiç bir kimse bulunmazsa, müteveffanın tebaası bulunduğu Devletin salâhiyettar konsolosu, icap eden resmî muameleleri yaptıktan sonra müteveffanın mallarının bulunduğu memleket kanunlarının tayin ettiği şekil ve hudut dahilinde terekeyi muhafaza altına almağa ve idare etmeğe mezuun olacaktır.

Şurası mukarrirdir ki müteveffaların terekelerinin idaresine müteallik her hususta Yüksek Âkit taraflardan birinin herhangi diğer ecebî bir memleketin konsoloslarına evvelce bahşetmiş olduğu veya bilâhare bahşedeceği bütün hak, imtiyaz, müsaade ve muafiyetler, mütekabiliyet şartile, derhal diğer Yüksek Âkit tarafın konsoloslarına teşmil edilecektir.

Madde — 29

Yüksek Âkit taraflardan birinin diğer tarafın ülkelerinde ikamet eden konsolosları, birinci tarafın gemilerinden firar etmiş olan, ikinci tarafın vatandaş veya tebaalarından gayri, gemici efradı geri almak için mahallî Hükûmet tarafından kanunun müsaade ettiği muavenete mazhar olacaklardır.

Madde — 30

Yüksek Âkit taraflardan her birinin vatandaş, tebaa veya şirketleri, diğer tarafın ülkelerinde,

kanunun emrettiği resmî muameleleri ifa etmek şartile, ihtira beraatlarına, fabrika veya ticaret markalarına ve ticarî isimlerle resimlere müteallik hususlarda bu tarafın vatandaş, tebaa ve şirketlerinin malik oldukları hakların aynına malikolacaklardır.

Madde — 31

Yüksek Âkit taraflardan herbiri, şimdiki veya müstakbel kanunî mevzuatına tevfiikan, ait oldukları emtaanın diğer tarafın ülkelerinde müstahsal veya mamul olduğunu ilân veya aşikâr bir surette ihtar eden kelimeler, rumuzlar veya tarifler, veya hut diğer işaretler istimaline karşı, diğer tarafın vatandaş veya tebaalarına, işbu ilân veya ihtarlar sahte ise, icap eden hukuk davaları ve hilekârlık takdirinde, ceza davaları açmak hakkını temin etmediği teahhüt eder. Bu ahvalde, mevzubahs davalar, memleketin kanunî mevzuatı müsaade ettiği takdirde, menfaatları haleldar olan şahıs, şirket veya cemiyetler tarafından veya bunların namlarına olarak açılabilecektir.

Yüksek Âkit taraflardan herbiri, diğer tarafın ülkelerinde müstahsal veya mamul olduğunu ilân veya vazih bir surette ihtar eden kelimeler, rumuzlar, veya tarifler veyahut diğer işaretler taşıyan emtaanın, bu ilân veya ihtar hakikate mutabık olmadığı takdirde, şimdiki veya müstakbel kanunî mevzuatına tevfiikan kendi ülkelerine ithalini menetmediği ve ithal esnasında haczi istihdaf eden tedbirleri almağı teahhüt eder.

Şurası mukarrerdir ki bu maddenin ahkâmı transit emtaanın haczi için hiçbir mecburiyet tahmil etmez.

Yüksek Âkit taraflardan birinin ülkelerine ithal edilen, veya orada üzerlerine marka veya tarifât ılsak edilmiş olan emtaaya müteallik hususlarda, ne gibi tarifâtın, cins ve nev'i mübeyyin mahiyetleri dolayısıyla, bu maddenin ahkâmı dahilime giremeyeceği hakkında karar ittihazı, mevzubahs tarafın salâhiyettar makamlarına ait olacaktır.

Madde — 32

Yüksek Âkit taraflardan her biri, ülkelerine ithal edilen mevadın menşe memleketini tayin için, bunların diğer taraf ülkelerinin millî mahsulât veya mamulâtından olduğunu, veyahut mezkûr ülkelerde şekillerinin tebeddüle uğramış olması dolayısıyla o veçhile kabul edilmeleri icap edeceğini mübeyyin menşe şhadetnameleri talep edebilecektir.

Bu muahedenameye merbut nümune mucibince tertip edilmiş menşe şhadetnameleri gerek mürsülin tabi bulunduğu ticaret veya sanayi odası gerek ihraççı memleketin gümrük memurini, gerek emtianın gönderildiği memleket tarafından kabul edilecek olan herhangi bir makam veya teşkilât tarafından ita olunur.

Mürselünileyh memleketin hükûmeti bu şhadetnamelerin kendi elçilik veya konsoloslukları tarafından tasdik edilmesini talep edebilecektir.

Kolipostallar, mürselünileyh memleket irsalâtın ticarî bir mahiyeti haiz olmadığını, ve Türkiyeye ithal takdirinde bedellerinin elli türk lirasını, veya Haşmetlu Britanya Kralı Hazretlerinin ülkelerine ithal şikkında icabında muadil bir meblâğı tecavüz etmediğini tasdik edecek olursa, menşe şhadetnamesine tabi tutulmayacaktır.

Madde — 33

Ticaret maksadile panayır ve pazarlara giden Yüksek Âkit taraflardan birinin vatandaş veya tebaaları vatandaş veya tebaası buldukları memleketin makamâtı tarafından bu muahedenameye merbut nümuneye göre verilmiş bir hüviyet varakası ibraz edebildikleri takdirde diğer tarafın ülkelerinde mahallî vatandaş veya tebaadan daha az müsait bir tarzda muamele görmeyeceklerdir.

Birinci fıkranın ahkâmı seyyar sanayi erbabına, ayak satıcılığına, san'at veya ticaretle müştâğil olmayan şahıslardan sipariş istemeğe şamil olmadığından, Yüksek Âkit taraflardan her biri bu hususlarda kanunî mevzuatının tam serbestisini muhafaza eder.

Madde — 34

En ziyade müsaadeye mazhar ecebî memleket ile müsavât üzere muamele görmek esası :

(I) Yüksek Âkit taraflardan biri canibinden, hemhudut memleketlerle hududun iki tarafında on beşer kilometrelik bir saha dahilinde vuku bulacak hudut ticareti hususunda bahşedilmiş veya bilâhare bahşedilebilecek olan imtiyazata ;

(II) Bir gümrük ittihadından münbais hususî müsaadata ;

(III) Gümrük tarifesi hususunda, Türkiye ile 24 temmuz 1923 Lozan muahedesi mucibince Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmış olan memleketler arasında mevcut veya istikbalde ihdas edilecek olan hususî menafî ve müsaadata ;

Kabili tatbik olmayacaktır.

Madde — 35

Yüksek Âkit taraflar arasında bu muahedenamenin tefsiri sadedinde zuhur edebilecek ihtilâflar diplomasi tarikile halledilememiş olursa iki tarafın muvafakatile ve tahkimname tarikile hakeme havale olunacaktır.

Madde — 36

Yüksek Âkit taraflar, işbu muahedenamenin mer'iyete girdiği günden itibaren, Lozanda 24 temmuz 1923 te imza edilmiş olup 6 ağustos 1931 tarihinde munkazi olacak olan ikamet mukavelenamesinin kendi ülkeleri hakkında hükümden sakıt olacağını kabul ve tasdik ederler.

Madde — 37

Haşmetli Britanya Kralı Hazretleri bu muahedename ahkâmının herhangi bir Britanya müstemlekesine veya Britanya himayesinde bir memlekete veya Büyük Britanya ve Şimalî İrlanda Müttahit Krallığındaki Hükûmet tarafından manda altında idare olunan herhangi bir ülkeye tatbik olunmasına mütedair arzusunu Türkiyedeki mümessili vasıtasile iş'ar edebilecektir. Böyle bir tebligat tarihinden itibaren muahedename, Türkiye ile mevzubahs ülke arasında mer'iyete girecektir.

Bu madde mucibince muahedename ahkâmı kendisine teşmil edilebilmiş olan herhangi bir ülke hususunda, Yüksek Âkit taraflardan herbiri, bu husustaki tebliğini yaptıktan on iki ay sonra, mezkûr ahkâmın tatbikini durdurmak hakkına malik olacaktır.

Madde — 38

Haşmetli Britanya Kralı Hazretleri, Zati Haşmetanelerinin herhangi muhtar bir diminyonu veya Hindistan namına bu muahedenameye iltihakını Türkiyedeki mümessili vasıtasile iş'ar edebilecektir.

Bu muahedename mer'iyete girdikten itibaren dört senelik bir müddetin inkizasından sonra, Yüksek Âkit taraflardan herbiri - diğer tarafı on iki ay evvel haberdar ederek - bu maddenin birinci fıkrası mucibince namına Kral Hazretlerinin iltihakını iş'ar etmiş olduğu herhangi ülkeye muahedenamenin tatbikini durdurabilecektir.

Bu maddenin birinci fıkrası mucibince yapılmış olan herhangi iş'ar, namına Kral Hazretlerinin iltihakını bildirmiş olduğu ülkenin mülhakatına veya işbu ülke hükûmeti tarafından manda altında idare olunan araziye şamil olabilecektir; ve ikinci fıkrası mucibince yapılmış olan herhangi bir fesih iş'arı da iltihak iş'arında dahil bulunan herhangi mülhakat veya manda altındaki araziye kezalik kabili tatbik olacaktır.

Madde — 39

Bu muahedename tasdik ve tasdiknameler mümkün olan en kısa bir müddet zarfında Ankarada teati edilecektir. Tasdiknameler teati olunduğu gün muahedename meriyete girecek ve mer-

iyete girdiği tarihten itibaren beş sene müddetle meriyette kalacaktır.

Mezkûr beş senelik müddetin inkızasından on iki ay evvel Yüksek Âkit taraflardan biri veya diğeri muahedenameye hitam vermek niyetinde olduğunu öteki tarafa ihbar etmediği takdirde, bu husustaki bir ihbardan itibaren bir senelik bir mühletin inkızasına kadar muahedename meriyette kalacaktır.

Böyle bir ihbar ile, muahedename, Türkiye ile 38 inci madde mucibince iltihakı iş'ar edilmiş bir ülke arasında mamulünbih olmaktan sakit olamayacaktır, meğerki işaret olunan mefsuhiyet mezkûr ihbarda sureti mahsusada tasrih edilmiş ola.

Yukarıdaki ahkâmı tatbik üzere iki taraf murahhasları bu muahedenameyi imza etmişler ve mühürlemişlerdir.

Ankarada 1 mart 1930 tarihinde, her iki metin aynı dercecede mutber olmak üzere, Türkçe ve İngilizce olarak tanzim edilmiştir.

M. Numan
George R. Clerk

Zekâi
Mustafa Şeref

32 İNCİ MADDE MERBUTU

Nümune

Menşe şahadetnamesi

Mürsil		Mürselünileyh			
İsmi:		İsmi:			
İkametgâhı:		İkametgâhı:			
Parça adedi	Ambalâjın tarzı ve şekli	Marka ve numara	Ağırlık safi ve gayri safi (kilogram olarak)	Sevk yolları (şimen- difer, posta, vapur	Muhtevi- yatı

Yukarıda zikredilen emtia menşeinin olduğn tasdik olunur. / / 19

Şahadetnameyi ita eden salâhiyettar dairenin ismi ve imza: Mühür:

33 ÜNCÜ MADDE MERBUTU

Nümune

Panayır ve pazarları ziyaret edenlere mahsus hüviyet varakası

Bu varakanın hamili olup emtaasile beraber (Türk vatandaşları için: Büyük Britanya ve Şimalî İrlanda Müttehit Krallığı; Britanya tebaası için: Türkiyedeki) panayır ve pazarlara gitmek isteyen Efendinin şehrinde ikamet eylediği ve ticaret veya san'atının ierası için kanunî resim ve vergileri tesviye ile mükellef olduğu tasdik kılmdır

Bu varaka aylık bir müddet için muteberdir.

(Varakanın ita kılmdığı mahal ve tarih ile ita eden makamın imza ve mühürü

Ticaret ve seyrisefain muahedenamesinin imzasına şuru esnasında Yüksek Âkit tarafların muahhasları aşağıdaki noktalar üzerinde mutabık kalmışlardır:

1. Yüksek Âkit tarafların fikri mütekabil ülkelerinde millî muamelenin hiç şüphesiz en ziyade müsaadeye mazhar ecnebi memleket muamelesine lâakal müsavi veya faik bulunduğu merkezinde olduğundan bu muahdenamenin her neresinde millî muamele dercedilmişse bunda en ziyade müsaadeye mazhar ecnebi memleket muamelesinin münderiç bulunduğu mukarrerdir.

2. 6 me ve 13 üncü maddelere müteferriyan. “Mal, hak ve menfaatler,, tabirinin ezcümle ikametgâh, antrepo, fabrika, mağaza, yazıhane ve sair mahallere şamil olması mukarrerdir.

3. 12 inci maddeye müteferriyan. “Mülkî istimvaller,, tabirinin âmmenin faydası için yapılan istimplâklere de şamil bulunduğu mukarrerdir.

4. 13 üncü maddeye müteferriyan. Şurası mukarrerdir ki ecnebi şirketler esasî nizamnamelerile muayyen başlıca muamelelerini Türkiyede temerküz ettiremezler, temerküz ettirmek için Türk tabiiyetini talep ve iktisap etmeleri lâzımdır.

5. 14 üncü maddeye müteferriyan. Şurası mukarrerdir ki bu maddenin tatbikinde mntaka tesmiyeleri nazarı dikkate alınmayacaktır; yani, Yüksek Âkit taraflardan hiç biri diğerinin ülkelerinde müstahsal veya mamûl emtiaya, istihsâl veya imâl mahalline müstenit bir gümrük tasnifi üzerine her hangi diğer bir ecnebi memlekette müstahsal veya mamûl mümasil emtianın tesviye ettiği resim ve mükellefiyetlerden başkalarını veya daha ağırlarını tatbik etmeyecektir.

6. 16 ncı maddeye müteferriyan. Şurası mukarrerdir ki, bu maddenin ahkâmına rağmen, Yüksek Âkit taraflardan her biri - iki tarafında iltihak etmiş olacağı beynelmilel bir mukavelenin ahkâmı bu gibi tedbirlerin tatbikını menetmedikçe diğer tarafın mamulât veya müstahsalâtından olup, doğrudan doğruya veya bilvasıta, prim ve naktî muavenetlerle terğip edilen mevadın kendi ülkelerine ithalinde gümrük resimlerinin tezyit veya sair tedabiri mahsusata tatbik etmek hakkını muhafaza eder.

7. 20 inci maddeye müteferriyan. Şurası mukarrerdir ki Türkiye Cümhuriyeti Hükûmeti seyyar ticaret memurlarının nümunelerine dair 15 kânunusani 1929 da imzalanmış mukavelenamenin birinci bendinin (a) fıkrasındaki hususu tanzim eden kanunî mevzuat istar ettiği takdirde mezkûr fıkradaki usulün yerine işbu kânunî mevzuat tatbik edilecektir.

8. 25 inci maddeye müteferriyan. Şurası mukarrerdir ki türk ve britanya gemileri, Yüksek Âkit taraflardan birinin ülkelerini bir limandan aynı taraf ülkelerinin bir veya müteaddit limanlarına oralarda, gerek mevritleri ecnebi memleket olan hamule veya yolcularının meemuunu veya bir kısmını boşaltmak veya indirmek, gerek ecnebi memlekete götürmek için hamulelerini teşkil veya itmam veya yolcu irkâp eylemek üzere - her halde gidebileceklerdir.

9. 27 inci ve 28 inci maddelere müteferriyan. Şurası mukarrerdir ki Yüksek Âkit taraflardan hiç biri kendi konsolosları için diğer tarafın konsoloslarına kendisinin bahşettiği haklardan başka-

larını veya daha vasilerini mutalebe etmek üzere bu maddelerde zikredilmiş olan en ziyade müsaadeye mazhar ecebî memleket muamelesinden istifadeyi ileri sürmeyecektir.

10. 35 inci maddeye müteferrihan: Şurası mukarrerdir ki hukuku düvel teamülleri mucibince Devletin hakimiyet hakkı sahasına veya münhasıran Devletin salâhiyetine dahil bulunan bütün hususat hakeme tevdi edilemeyecektir.

İşbu protokol bu günkü tarihli muahedeninayni krymetini, aynı tesirini ve aynı müddetini haiz olacak ve mezkûr muahedenin bir eüzü mütemmimi olarak telâkki edilecektir.

Yukarıdaki ahkâmı tasdik etmek üzere müşarünileyh murahhaslar işbu protokolu imzalamışlardır.

Ankarada Türkçe ve İngilizce olarak, her iki metin aynı derecede muteber olmak üzere, 1 mart 1930 da tanzim edilmiştir.

M. Numan

George R. Clerk

Zekâi

Mustafa Şeref

Cümhuriyet Reislğine yazılan tezkerenin tarih ve numarası

: 3 - VI - 1930 ve 1/690

Bu kanunun neşir ve ilânının Başvekilliğe bildirildiğine dair Cümhuriyet Reislğinden gelen tezkerenin tarih ve numarası

: 4 - VI - 1930 ve 4/314

Bu kanunun müzakerelerini gösteren zabıtların cilt ve sayfa numaraları

Cilt Sayfa
: 19 130,239,278,279,280,286:288

Bu kanunla ilişiği olan kanunların numaraları;